

Makale Geçmişi/Article History

Alındı/Received: 28.05.2019

Düzeltilme alındı/Received in revised form: 04.11.2019

Kabul edildi/Accepted: 02.12.2019

FARS EDEBİYATINDA BAHÂRİYYE VE İLK BAHÂRİYYELER

Çetin KASKA¹

Özet

Edebiyatta, teşbîb yani başlangıçtaki tasvir kısmı bir bahar tasviri olan kasidelere bahâriyye denilmektedir. Bahâriyyelerde baharın güzelliği, bahar manzaraları ve çiçekler soyut veya somut bir şekilde ele alınmaktadır. Fars edebiyatındaki ilk bahâriyyeler “şairlerin üstadı” ve “Acem şairlerin öncüsü” diye bilinen Sâmânîler dönemi şairi Rûdekî’ye aittir. Yirmi beş beyitten oluşan dört bahâriyyesinde Rûdekî baharı baştanbaşa tarif etmiştir. Rûdekî ayrıca divanındaki diğer şiirlerinde kimi zaman bahara değinmiştir. Fars edebiyatında bahâriyyeler daha çok kaside, gazel ve mesnevi nazım şekilleriyle yazılmıştır. Neredeyse bütün Fars şairleri bahâriyye yazmıştır, çünkü İran’da bahar mevsiminin kısa sürmesi, dünyanın kendini yenilemesi ve tabiatın tazelenmesi gibi nedenlerden dolayı bahâriyye Fars şiir ve edebiyatında en çok beğenilen türlerden biri olmuştur. Fars şairleri bahâriyyelerde baharı hem âfâkî hem de enfusî manada ele almıştır. Fars edebiyatında Horasan üslubunun revaç kazanmasıyla doğa ve tabiat konuları zirveye ulaşmıştır. Bu makalede Fars edebiyatında bahâriyyenin nasıl işlendiği açıklanmış ve ilk bahâriyyeler ele alınıp, tercüme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fars Edebiyatı, Fars Şiiri, Rûdekî, Bahar, Bahâriyye.

BAHÂRİYYE AND THE FIRST EXAMPLES OF BAHÂRİYYES (ODE TO SPRING) IN THE PERSIAN LITERATURE

Abstract

The eulogies, of which the main topic is the description of the spring, are called “bahâriyye” (ode to spring). In odes to spring are the beauty of spring, spring landscapes and flowers handled in an abstract or concrete way. The first odes to spring are in Persian literature belonged to Rudaki, the poet of the Samani period, known as “the master of poets” and “the pioneer of Persian poets”. Rudaki described spring thoroughly in his four odes to spring are consisting of twenty-five couplets. Rudaki also mentioned spring in his other poems in his divan. The odes to spring have been written in the Persian literature mostly in the forms of eulogy, ghazal and masnavi. Almost all poets have written odes to spring in the Persian literature. Due to reasons like the shortness of the spring season and the refreshment of the nature in the spring, ode to spring has been one of the most popular issues in the Persian poetry and literature. Persian poets in the spring and spring in terms of both the humankind have received in terms of the human sense. With the popular Khorasan style in Persian literature, the subjects of nature and nature reached its peak. In this article, how the ode to spring is processed in Persian literature is explained and the first odes to spring are discussed and translated.

Keywords: Persian literature, Persian Poetry, Rûdekî, Spring, Ode to Spring.

¹Arş. Gör. Dr. İstanbul Üniversitesi/ Edebiyat Fakültesi/ Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü/
cetinkaska@hotmail.com

GİRİŞ

Bahâriyye, Farsça “Bahar” kelimesinden türemiş galat bir tabirdir. Kelime anlamı “bahara ait” ve “baharla ilgili” demektir. Terim anlamı Türk ve İran klasik şiirlerinde teşbîb kısmında bahar tasviri yapılan kasidelere verilen addır (Yetiş, 1991:4/473-74; Canım, 2010:19). Bahâriyyelerde baharın güzelliği, bahar manzaraları ve çiçekler türlü benzetmelerle ve soyut bir biçimde anlatılmaktadır. Şairler, baharın gelişini, manzaralarını, güzelliğini coşkulu bir dille tasvir etmiştir, onlara göre bahar rahatlama, sevinç, coşku ve açılma devridir (Akkuş, 2006:25-26). Fars edebiyatında bahâriyyeler kaside, gazel ve mesnevi nazım şekilleriyle yazılmıştır (Dihhodâ, 1377:4/5103). Şairler genellikle bahâriyyelerden sonra memduhlarını övmüştür (Hucetî 1381:2/266-69). Medih maksadıyla yazılan bahâriyyeler olduğu gibi, tevhid ve naat türünde yazılanları da bulunmaktadır (Türk Dili, 1977:1/292).

İran’da bahar mevsiminin kısa sürmesi, dünyanın kendini yenilemesi ve tabiatın tazelenmesi gibi nedenlerden dolayı bahâriyye Fars şiir ve edebiyatında en çok beğenilen türlerden biri olmuştur. Sâ mânîler döneminde kasidenin revaç kazanmasıyla birlikte birçok kasidenin teşbîb ve tegazzül bölümünde bahar tarif edilmiştir. Gazelin doğmasıyla birlikte bahâriyye sadece kasidenin teşbîb bölümüne bağlı kalmamış, aşamalı olarak gazel ve mesnevi nazım şekillerinde kendisine yer bulmuştur. Fars edebiyatındaki ilk bahâriyyeler Sâ mânîler dönemi şairi Rûdekî-i Semerkandî’ye aittir. Rûdekî’nin divanında bahâriyye konulu dört kaside bulunmaktadır. Ancak bu kasidelerin üçünde çok az sayıda beyit kalmıştır. Rûdekî’nin “*Âmed Bahâr-i Hürrem*” adlı bahâriyye konulu kasidesinde on sekiz beyit bulunmaktadır. Rûdekî bu bahâriyyesinde baharı baştanbaşa tarif etmiştir. Bu bahâriyyenin daha uzun olduğu rivayet edilmektedir, ancak az bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Rûdekî bu bahâriyyesini hamasî bir ruhla, karşı karşıya gelen iki orduyu tasvir ederek söylemiştir (Dâdbih, 1383:13/108-112; Bahârî, 1377:4/723-26; Hoşkbâr, 1391:133-40).

FARS EDEBİYATINDAKİ BAHÂRİYYELER

Fars şairleri yeniden dirilişi temsil eden bahar konusunu diğer mevsimlerden daha fazla işlemişlerdir. Şairler baharın güzelliklerini, baharda kurulan eğlence meclislerini ve bu mevsimde oluşan mutluluk ve sevinci mübalağalı ve coşkulu bir dille tasvir etmiştir. Şairlere göre bahar ile birlikte çiçekler açar, doğa dirilir, canlılar yenilenir, dünya cennette döner ve insanda neşe hâkim olur. Şairler baharı bir bayram coşkusuyla karşılamış ve tabiat unsurlarına beyitlerinde yer vermişlerdir. Fars şairleri başta hükümdar olmak üzere devlet büyüklerinin dikkatini çekmek ve onlardan yardım almak için bahâriyyeleri bir araç olarak kullanmışlardır.

Bu sebepten dolayı kasidelerin nesib bölümlerinde bahar en sık işlenen konular arasında yer almaktadır (Hoşkbâr, 1391:114, 554; Mihrâbî, 1389:5-8; Bahârî, 1377:4/723-25)

Fars edebiyatının gelişme sürecine girdiği Sâ mânîler döneminde Rûdekî'den sonra en büyük şair olan Dakîkî, bahâriyyeler yazmıştır. Dakîkî bahar mevsiminde zemini Ordîbehişt hilatinin sahibi ve ağacı cennetin hurisi bilmiştir (Bahârî, 1377:4/723):

بر افکند ای صنم ابر بهشتی زمین را خلعت اردیبهشتی
بهشت عدن را گلزار ماند درخت آراسته حور بهشتی

Ey sevgili yere cennetin bulutunu ve zemine de Ordîbehişt'in hilatini ser.

Aden cennetine gül bahçesi ve süslü ağaca cennet hurisi kaldı.

Rûdekî'yi taklit eden ve muasırlarına göre teşbihleri daha coşkulu ve sanatlı olan Sâ mânîler dönemi şairi Kisâî-yi Mervezî'nin günümüze ulaşan şiirleri içerisinde bahâriyye konulu dört kaside bulunmaktadır. Bu kasidelerden sadece bir tanesi tam olarak günümüze ulaşmıştır. Diğer üç kasideden sınırlı sayıda beyit kalmıştır. Kisâî, bahar ve tabiatı tasvir ederken üstatlığını göstermiştir (Hoşkbâr, 1391: 154-59; Dâdbih, 1383:13/109):

زاغ بیابان گزید خود به بیابان سزید باد به گل بر یزید گل به گل اندر غزید
یاسمن لعل پوش سوسن گوهر فروش بر زرخ پیلگوش نقطه زد و بشکلید

Karga çölü tercih etti, kendisi çöle layık oldu. Rüzgâr güle doğru esti, gül güle doğru süründü.

Kırmızı giyinen yasemin, mücevher satan zambak, nilüfer çiçeğinin yanağına bir nokta koyup açtı.

گلشن چو روی لیلی یا چون بهشت مولی چون طلعت تجلی بر کوه طور سینا
سرخ و سیه شقایق هم ضدّ و هم موافق چون مؤمن و منافق پنهان و آشکارا

Gül bahçesi ya Leylâ'nın yüzü ya Mevlâ'nın cenneti ya da Tûr-ı Sînâ dağındaki tecelli siması gibidir.

Kırmızı ve siyah gelincik hem zıt hem de kafa dengi, aşikâr ve gizli mümin ve münafık gibidir.

Fars edebiyatında baharı tarif eden bahâriyyeler, âfâkî bahâriyyeler ve enfusî bahâriyyeler olmak üzere iki şekilde ele alınmıştır. Fars edebiyatında özellikle Horasan üslubuyla birlikte bahâriyye söyleme geleneği zirveye ulaşmıştır. Horasan üslubu ile yazılan bahâriyyelerde daha çok âfâkî bir nazar hâkimdir. Âfâkî bahâriyyelerde bahar ve tabiat gerçek bir şekilde tarif edilmiştir. Bu üslup ile şiir yazan şairler kasidelerini bahar, tabiat, sabah ve gökyüzü gibi kelimelerle yazmaya başlamış, daha sonra memduhlarına övgüde bulunmuştur. Horasan üslubuyla şiirler yazan Gazneliler dönemi şairlerinin şiirlerinde gül renk ve kokuları ile kuş sesleri yer almaktadır. Bu dönemin şiirsel tasvirdeki öncü şairi Menûçihri'dir.

Menûçîhrî'nin divanında bahâriyye konulu yirmi iki kaside bulunmaktadır. Bu kasidelerden yirmisi kâmil olarak günümüze ulaşmıştır, ancak iki kasidenin sınırlı sayıdaki beyti bize ulaşmıştır. Menûçîhrî'nin musammatları da Fars şiirinin en iyi bahâriyyeleridir. Sâ mânîler dönemi şiirlerinde tabiat sade ve canlıdır, ancak Gazneliler döneminde, özellikle Menûçîhrî ile birlikte yapmacık bir hal almıştır (Bahârî, 1377:4/723-26; Dâdbih, 1383:13/108-112; Hoşkbâr, 1391:300). Menûçîhrî bahâriyyelerinde yağmurun bolluk ve bereketine, suların bulanık ve bol akmasına, rüzgârın baharın geldiğini haber vermesine, kederin bitip sohbet ve eğlencenin başlamasına, hiç kimsenin ayık gezmemesine işaret etmiştir. Ayrıca gül ve yaseminin bu mevsimde açtığına, dünyanın yenilediğine ve gökyüzünün çadır kurduğuna değinmiştir (Hucetî, 1381:2/266-69):

نوبهار آمد و آورد گل و یاسمن	باغ همچون تبت و راغ بسان عدنا
آسمان خیمه زد از بیرم و دیبای کبود	میخ آن خیمه ستاک سمن و نسترن
وقت بهارست و وقت ورد مورد	گیتی آراسته چو خلد مخلد
گیتی فرتوت گوژپشت دژم روی	بنگر تا چون بدیع گشت و مجدد
هنگام بهارست و جهان چون بت فرخار	خیز ای بت فرخار، بیار آن گل بی خار

İlkbahar geldi, gül ve yasemin getirdi. Bahçe Tibet, çimenlik Aden gibi oldu.

Gökyüzü beyaz pamuktan ve mavi ipekten bir çadır kurdu. Bu çadırın kazıkları yasemen ve nesteren filizindedir.

Bahar zamanıdır ve kırmızı gül vaktidir. Dünya ebedi cennet gibi süslenmiş.

Sırtı kambur ve yüzü kederli ihtiyar dünyaya bak, nasıl tazelendi ve yenilendi.

Bahar zamanıdır ve dünya Ferhâr putu gibi, ey Ferhâr putu, kalk ve o dikensiz gülü getir.

Hamasî şiirler yazan şairler de bahâriyye kaleme almıştır. Bu şairler ova, gül, dağ eteği, yeşillik, tufan, gök gürültüsü ve diğer tabiat unsurlarını bahar mevsiminde savaş ve çarpışma ortamına benzetmiştir. Gazneliler döneminde *Şâhnâme* adlı mesnevisi ile tanınan Firdevsî şiirlerini hamasî bir dille yazmasına rağmen bahar mevsimi ilgili numunelere yer vermiştir. Firdevsî'yi taklit edip, hamasî manzume yazan şairler de bahar mevsimine diğer mevsimlerden daha fazla değinmiştir. Firdevsî bahar vafından, eğlence meclisinden, aşk ve hayattan habersiz değildir; çünkü bahar mefhumlarının en güzellerinden istifade etmiştir. Sâ'm'ın eşini koku ve renk dolu bahara, Rûdâbe'yi bahar neşesine, yaşlı Ferîdûn'u çehresine toz konan bahar bahçesine benzetmiştir. Bahar ile ilgili unsurlar *Şâhnâme*'deki Bîjen ve Menîje, Zâl ve Rûdâbe gibi âşikâne hikâyelerde de görülmektedir. Firdevsî bahâriyyelerinde bülbülün acıklı ötüşünü, bülbülün feryadını ve dağlardaki gök gürültüsünü savaş meydanına benzetmiştir (Bahârî, 1377:4/723-26; Hucetî, 1381:2/266-69; Dâdbih, 1383:13/109).

Ç. Kaska

چو خورشید بر چرخ بنمود چهر بیاراست روی زمین را به مهر
به برج حمل تاج بر سر نهاد ازو خاور و باختر گشت شاد
پر از غلغل و رعد شد کوهسار پر از نرگس و لاله شد جویبار

Güneş gökyüzüne yüzünü gösterip, yeryüzünü sevgisiyle süsledi.

Koç burcunun başına taç koydu. Doğu ve Batı ondan mutluluğa kavuştu.

Dağlık bölge gürültü ve patırtıyla, ırmak nergis ve lale ile doldu.

Gazneliler döneminde Firdevsî'den etkilenip, *Gorşâsbnâme* adlı hamasî manzumeyi yazan şair Esed-i Tûsî de hamasî bahâriyyeler yazmıştır. Esedî hamasî bahâriyyesinde yayı gökkuşağına, gülü miğfere, çiyi oka ve denizi zırha benzetmiştir (Hucetî, 1381:2/268; Dâdbih, 1383:13/109):

شکوفه چو بر رشته کرده گهر درختان چو طائوس بگشاده پر
کمان آزنداق شد ژاله تیر گل غنچه ترگ و زره آبگیر

Tomurcuklar ipe mücevher gibi dizilmiş, ağaçlar tavus gibi kanat açmış.

Yay gökkuşağı ve çiy ok oldu. Gonca gül miğfer ve zırh deniz oldu.

Gazneliler döneminde Menûçihri, Esedî ve Firdevsî'den başka Unsurî de güzel bahâriyyeler yazmıştır. Unsurî'nin divanında bahâriyye konulu dört kaside bulunmaktadır. Şair bu bahâriyyelerinde ilk altı veya dokuz beyitte baharı tarif etmiş, sonra memduhunu yirmi bir veya kırk iki beyitte övmüştür. Bahar ve onunla ilgili unsurlar Unsurî'nin şiirlerinde mahirane bir şekilde görünmektedir (Hoşkbâr, 1391:247-49; Dâdbih, 1383: 13/109):

بهار نعت خداوند خسرو عجم است که بوستان شد ازو طبع و خاطر شعرا
بهار معنی رنگ و بهار حکمت بوی بهار عقل ثبات و بهار کوه بقا

Bahar kutlu Acem sultanın nimetidir. Bostan onun sayesinde rağbet kazandı ve gönül şiir ile doldu.

Bahar rengin manasıdır ve bahar koku hikmetidir. Bahar kalıcı akıldır ve bahar beka dağıdır.

Gazneliler döneminde bahâriyye yazan bir diğer şair Ferruhî-i Sîstânî'dir. Ferruhî'nin divanında on dokuz bahâriyye konulu kaside bulunmaktadır. Bu kasidelerin on sekizinde Ferruhî baharı tasvir ettikten sonra memduhunu övmüştür. Bahardan başka Ferruhî bahâriyyelerinde medih, şarap, bahçe ve hicrandan bahsetmiştir. Neşeli bir tabiatı olan Ferruhî'nin kasideleri genellikle bahar tasviri ile başlamıştır. Bu kasidelerin en meşhuru *Dâgâh* kasidesidir (Hoşkbâr, 1391:183-85; Dâdbih, 1383: 13/109).

نوبهار آمد و بشکفت بیکبار جهان بر سر افکند زمین هر چه گهر داشت نهران
تاز خواب خوش بگشاد گل سوری شم لاله سرخ ببندد همی از خنده دهان

İlkbahar geldi ve cihan birden çiçek açtı. Zemin koynunda sakladığı bütün mücevherleri dışarı attı.

Düğün çiçeği güzel uykudan koku almak için uyandı, kırmızı lale gülmekten daima ağzını kapattı.

Gazneliler dönemi şairi Ascedî-i Mervezî de bahâriyye yazmıştır. Divanında sadece bir bahâriyye bulunmaktadır. Ascedî söz konusu bahâriyyesinin ilk yirmi bir beytinde baharı tarif ettikten sonra memduhuna yirmi dört beyitte övgüde bulunmuştur. Son iki beyitteyse memduhuna ve memduhunun oğluna dua etmiştir (Hoşkbâr, 1391:282-84):

به نوبهار جوان شد جهان پیر ز سر ز روی سبزه بر آورد شاخ نرگس سر
فراز شاخ نکوتر بود گل نرگس میان نجم ثریا نکوترست قمر

İhtiyar dünya ilkbahar tekrar gençleşti. Nergisin dalı tekrar yeşille büründü.

Nergis çiçeği dalın üzerinde daha güzeldi. Süreyya yıldızı içinde kamer daha güzeldir.

Selçuklular döneminde Azerbaycan'da Farsça şiir yazan ilk kaside şairi Katrân-i Tebrîzî de bahâriyyeler yazmıştır. Katrân'ın divanında kırk altı bahâriyye konulu kaside bulunmaktadır. Katrân söz konusu kasidelerinin ilk altı veya yirmi iki beytinde baharı tarif etmiş, daha sonra memduhundan, maşuktan, hicrandan ve şaraptan bahsetmiştir (Hoşkbâr, 1391:343-45):

بوستان پو حور گشت و گلستان پر نور گشت این یکی گردون مثال وان یکی جنت صور
با نگار خویشتن رفتم به باغ خویشتن باغ را دیدم بسان جنت پروردگار

Bostan hurilerle ve gülistan nur ile doldu. Biri dünya gibi ve öteki cennet gibi.

Sevgilimle kendi bahçeme gittim, bahçeyi Allah'ın cenneti gibi gördüm.

Horasan üslubuyla şiirler yazan Selçuklular dönemi İsmâîlî dâîsi şair Nâsır-ı Hüsrev'in divanında bahâriyye konulu on kaside bulunmaktadır. Nâsır-ı Hüsrev söz konusu kasidelerinin hepsinde baharı güzel bir şekilde tarif etmiş, sonra öğüt ve nasihatte bulunmuştur. Hüsrev diğer şairlerin aksine kendi bahâriyyelerinde insanları baharda eğlenmeye ve bade içmeye çağırmamaktadır, ona göre baharın diğer mevsimlerden bir farkı yoktur ve her bahar mevsimi öncekiler gibi geçip gidecektir, bahar vefasız dünya gibidir, önemli olan gafletten uyanmak ve hakikatin peşinden gitmektir. Ona göre bahar vaktinde gül süslenir, ağaçlar yemiş verir, nevrüz misafir olarak gelir ve sevgilinin ayrılığı biter (Hucetî, 1381:2/267; Hoşkbâr, 1391: 390; Dâdbih, 1383:13/109).

چند گویی که چو هنگام بهار آید گل بیاراید و بادام به بار آید
شصت بار آمده نوروز مرا مهمان جز همان نیست اگر ششصد بار آید

سوی من خواب و خیال است جمال او گر به چشم تو همی نقش و نگار آید

Bahar vakti gelince gül süslenir ve badem yemiş verir diye ne kadar söyleneceksin?

Nevruz bana altmış defa misafir geldi. Altı yüz defa da gelse azdır.

Bana uyku ve hayal olan onun cemali senin gözünde dilber ve sevgilidir.

Selçuklular döneminde mesnevileriyle tanınan mutasavvıf şair Senâ-i Gaznevî'nin divanında bahâriyye konulu altı kaside bulunmaktadır. Senâ bu bahâriyyelerinde nasihat, öğüt, medih ve maşukla görüşme gibi konuları işlemiştir. Söz konusu kasidelerin ilk üç veya yirmi beyitleri arasında bahar tarif edilmiştir. İlk yedi veya otuz yedi beyitten sonra kasidenin asıl mevzuna giriş yapılmıştır. Fars edebiyatında irfanî bir bakış açısıyla bahâriyyeleri ele alan ilk kişi Senâ'dır (Bahârî, 1377:4/723-26; Dâdbih, 1383:13/108-112; Hoşkbâr, 1391:474-75; Senâ, 1320:141).

باز متواری روان عشق، صحرای شدند باز سرپوشیدگان عقل، سودای شدند
باز مستوران جان و دل پدیدار آمدند باز مهجوران آب و گل تماشای شدند

Aşkın ruhunun avaresi olanlar yine sahraya düştüler. Yine aklın sırrını saklayanlar sevdaya giriftar oldular.

Yine can ve gönlün gizlilikleri aşikâr oldu. Yine su ve çamurun ayrılıkları temaşa edildi.

آراست جهاندار دگرباره جهان را چو خلد برین کرد، زمین را و زمان را
فرمود که تا چرخ یکی دور دگر کرد خورشید بپیمود مسیر دوران را

Cihan sahibi tekrar cihanı süsledi. Zaman ve zemini ebedi cennet gibi tezyin etti.

Dünyanın bir defa daha dönmesini emretti. Güneş dönme güzergâhını kat etti.

Selçuklular döneminde kaside ve habsiyyâtıyla bilinen Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân'ın divanında bahâriyye konulu on kaside bulunmaktadır. Bu kasidelerin hepsinde şair ilk başta baharı tarif etmiş, daha sonra memduhuna övgüde bulunmuştur. Mes'ûd uzun yıllar hapiste kaldığı için genellikle bahâriyyelerinin üç veya dört beytinde memduhundan özgürlüğü talep etmiştir (Hoşkbâr, 1391:432-34):

روز نوروز و ماه فروردین آمدند ای عجب ز خلد برین
تاجها ساخت گلبنان را آن حله ها بافت باغ ها را این

Ne tuhaf Nevruz günü ve Ferverdin ayı ebedi cennetten geldi.

Biri gül ağaçları için taçlar yaptı, ötekisi bahçeler için süsler dokudu.

Selçuklular döneminde Fars edebiyatında hamse türünün kurucusu sayılan Nizâmî-i Gencevî, *Leylâ vü Mecnûn* ve *İskendernâme* gibi âşikâne mesnevilerinde bahâriyyeler

yazmıştır. Ona göre bahar eğlenme mevsimidir, bu mevsimde güller açar, bostan saf ipekle süslenir, şair evden bahçeye iner ve nergis uykudan uyanır (Hucetî, 1381:2/267):

بیبا باغبان خرمی ساز کن گل آمد در باغ را باز کن
نظامی به باغ آمد از شهر بند بیارای بستان به چینی پرند
ز جعد بنفشه بر انگیز تاب سر نرگس مست برکش ز خواب

Ey bahçıvan gel, eğlen. Gül geldi, bahçenin kapısını aç.

Nizâmî zindandan bahçeye geldi. Bostanı saf ipekle süsle.

Menekşe büklümüne tahammül et. Mest olan nergisi uykudan uyandır.

Üstâd-i Sühan olarak anılan Selçuklular dönemi şairi Am'ak-i Buhârî'ye göre baharın gelişiyile dünya cennete dönüşür, bütün dağ ve ovalar ipek halısı gibi olur (Hucetî, 1381:2/267):

خیز ای بت بهشتی، آن جام می بیار کاردیبهشت کرد جهان را بهشتوار
نقش خورنقسست همه باغ و بوستان فرش ستبرقسست همه دشت و کوهسار

Kalk ey cennet hurisi, şu şarap kadehini getir. Odîbehişt ayı dünyayı cennette çevirdi.

Bütün bağ ve bahçeler büyük köşk desenidir. Bütün dağ ve ovalar ipek halısıdır.

Selçuklular dönemi şairi Lâmîi Gürgânî'ye göre bahar gelince dünya cennet gibi süslenir, ova nakışlı bir sofraya dönüşür, şebboy, gelincik, yaban gülü ve yasemine dert ortağı gelir (Hucetî, 1381:2/267):

جهان خلد گویی مایه گیرد چون بهار آید به چشم از دور هر دشتی بساط پرنگار آید
بلای خیری و درد شقایق را پزشکی آید غم نسرين و گرم یاسمن را غمگسار آید

Bahar gelince cihan cennet gibi süslenir. Uzaktan her ova göze nakışlı bir sofraya gibi görünür.

Şebboyun acısına ve gelinciğin derdine doktor yetişir, yaban gülünün gamına ve yaseminin kederine dert ortağı gelir.

Moğol saldırıları sonucu öldürülen Selçuklular dönemi şairi Kemâleddîn İsmail'e göre bahar mutluluk ve temaşa mevsimidir, bahar ile birlikte güller açılır ve bayram erken gelir (Hucetî, 1381:2/267):

لشکر نوروز به صحرا رسید موسم شادی و تماشا رسید
ز آمدن گل به بشارت ز پیش عید رسید اینک و زیبا رسید

Nevrûz ordusu ovaya vardı, mutluluk ve temaşa mevsimi geldi.

Gülün müjde ile gelmesiyle bayram erken geldi ve güzellik hâkim oldu.

Selçuklular döneminde daha çok rubâileriyle meşhur olan Ömer Hayyâm'a göre bahar gençlik gibi geçicidir, bahardan sonra mutlaka hazan gelecektir, o yüzden baharı güzellik mevsimi ve ganimet fırsatı olarak görmek gerekir (Hayyâm,1373:104- 10):

ساقی گل سبزه بس طربناک شده است دریاب که هفته ای دگر خاک شده است
می نوش و گلی بچین که تا در نگری گل خاک شده است و سبزه خاشاک شده است

Ey sakî yeşil gül çok sevinçlidir, ancak bir hafta sonra toprak olacağını bil.

Durmak yerine şarap iç ve gül topla. Gül toprak ve yeşillik çerçöp olmuş.

İran edebiyatının en büyük kaside şairi Evhadüddîn-i Enverî de Selçuklular döneminde bahâriyye yazmıştır. Enverî bahar mevsiminde gül bahçesinde neşenin hâkim olduğunu ve bostanın cennete dönüştüğünü belirtmiştir (ganjoor.net):

نوبهار آمد و هنگام طرب در گلزار چه بهاری که ز دلها ببرد صبر و قرار
ساقیا خیز که گل رشک رخ حورا شد بوستان جنت و می کوثر و طویبست چنار

İlkbahar geldi ve gül bahçesinde neşe vaktidir. Nasıl bir bahar ki, gönüllerden sabır ve sebatı götürüyor.

Ey sâkî, kalk kıskanç gül huri yüzlü oldu. Bostan cennet, mey kevser ve çınar cennet ağacı oldu.

Selçuklular döneminde Horasan üslûbuyla şiir söyleyen meşhur şair ve mutasavvıf Ferîdüddin Attâr ekser şairler gibi bahâriyyeler yazmış ve bahar mevsiminde zeminin durumunu beyan etmiştir. Attâr'a göre ilkbaharda nevrûz ile birlikte dünya gençleşir ve esen rüzgârlar misk gibi kokar (ganjoor.net):

جهان از باد نوروزی جوان شد زهی زیبا که این ساعت جهان شد
شمال صبحدم مشکین نفس گشت صبای گرمرو عنبرفشان شد

Cihan nevrûz rüzgârıyla gençleşti, bu saatte dünyaya hâkim olan güzellik ne güzel.

Kuzey rüzgârı sabahleyin misk nefesli oldu. Güleryüzlü saba rüzgârı amber gibi koktu.

Sultan Sencer'in sarayında melikü'ş-şuarâliğe kadar yükselen Selçuklular dönemi şairi Muizzî'nin şiirlerinde tabiat güzelliklerinin tasviri, memduh methedilmeden önce dile getirilmiştir. Muizzî methiye yazan şairler içerisinde güzel bahâriyyeler yazan şairlerdendir (Dâdbih, 1383:13/109; Safâ, 1371: 522):

شددست باغ پر از رشته‌های در خوشاب شدست راغ پر از توده‌های عنبر ناب
به باغ و راغ مگر ابر و باد داشته‌اند به توده عنبر ناب و به رشته در خوشاب

Bahçe iplere dizilmiş güzel kokuyla doludur. Çayır amber kokulu yığınlarla doludur.

Bahçe ve çayıra sanki bulut ve rüzgâr, amber kokusu ile inci gibi güzel koku getirdi.

Fars edebiyatında Irak üslubu şairleri bahâriyyeleri âfâkî ve enfusî olmak üzere iki şekilde ele almıştır. Âfâkî üslubun öncüleri Sa‘dî ve Hâfız’dır. Bu üslup ile şiir yazan şairler her ne kadar şiirlerinde bahar, hazan, bahçe, gül ve yeşillikten bahsetmişse de, asıl ele aldıkları konu tasavvufî ve felsefî meseleler ile maşukun niteliğidir. Irâk üslubunda revaçta olan tür gazeldir. Âfâkî üslupta tasavvufî ıstılahlar ya kullanılmamış veya çok az kullanılmıştır. Şairler bu üslupta düşüncelerini ifade etmek için şairane bir dil kullanıp, çekici şairane ve ârifâne tabirlerden istifade etmiştir. Enfusî üslubun önderleri Mevlânâ, Attâr, Irâkî ve Senâî’dir. Enfusî bahâriyyelerde bahar manevi olarak ele alınmış, tabiat genellikle imalî ve remizli bir şekilde tarif edilmiştir. Enfusî bahâriyyeler; irfanî ve felsefî olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Enfusî bahâriyyeleri Irak ve Hint üslubu şairleri ile meşrutiyetten günümüze kadarki şairler yazmıştır. Bu üslubun şairleri âfâkî âleme gözlerini kapamış, ruh âlemi ile nefis dünyasına yoğunlaşmıştır. Şairler şiirlerinde geleneksel ıstılah ile mazmunlardan yararlanmış ve tasavvufta revaçta olan unsurlardan istifade etmiştir. Hayyâm, Enverî ve Nizâmî gibi şairler de Irâk üslubuyla bahâriyyeler yazmıştır (Dâdbih, 1383:13/108-112; Bahârî, 1377:4/723-26).

Moğollar dönemi şairi Hâfız’a göre bahar ömür gibi geçici ve temelsizdir; o yüzden insan gönlü hoş etmeye çalışmalı ve bahar vaktini ganimet bilmelidir (Hâfız-i Şîrâzî, 1341:227):

نوبهارست در آن کوش که خوشدل باشی که بسی گل بدمد باز و تو در گل باشی
در چمن هر ورقی دفتر حالی دگرست حیف باشد که ز کار همه غافل باشی

İlkbahardır, hoş etmeye çalış gönlünü, daha nice gül açar da sen toprakta olursun.

Bahçede her bir yaprak bir başka hal defteri, hepsinin durumundan gafil olursan yazıktır.

Moğollar devrinin mutasavvıf ve şairi Sa‘dî-i Şîrâzî, *Gülistân*’da bahar mevsiminde ağaçların yapraktan gömlek giydiğini, bülbülün minberde konuştuğunu ve kırmızı gülün üzerine inci gibi çiy düştüğünü ifade etmiştir (Sa‘dî-i Şîrâzî, 1238:5):

پیراهن برگ بر درختان چون جامه عید نیکبختان
اول اردیبهشت ماه جلالی بلبل گوینده بر منابر قضبان
بر گل سرخ از نم اوفتاده لالی همچو عرق بر عذار شاهد غضبان

Ağaçların yapraktan gömleği, bahtiyarların bayram elbisesi gibiydi.

Celali takvimde Ordîbehişt ayının başıydı. Dalların minberlerinde bülbül konuşuyordu.

Öfkeli güzelin yanağındaki ter gibi kırmızı güle çiyden inciler düşmüştü.

Sa‘dî’nin gazellerinin birçoğu bahar adıyla başlamamasına rağmen yine de bahâriyyedir. Sa‘dî’nin en meşhur bahâriyye gazellinden iki beyit şöyledir (Sa‘dî-i Şîrâzî, 1361: 29):

باد آمد و بوی عنبر آورد بادام, شکوفه بر سر آورد
شاخ گل از اضطراب بلبل با آن همه خار سر در آورد

Rüzgâr geldi ve amber kokusu getirdi. Bademin tomurcukları açıldı.

Gülün dalı bülbülün ızdırabından bütün o dikenleriyle birlikte ortaya çıktı.

Mevleviye tarikatının kurucusu ve Moğollar döneminin mutasavvıf, âlim ve şairi Mevlânâ, bahâriyyelerinde tabiatın ölümden sonra tekrar dirilmesini, baharda her tarafın yemyeşil olmasını, lalelerin açılmasını, misk kokularının gelmesini ve sevgiliye kavuşmayı ele almıştır (Hucetî, 1381: 2/266-69):

بهار آمد, بهار آمد, بهاریات باید گفت بگو ترجیع تا گویم شکوفه از کجا بشکفت
بهار آمد بهار آمد, بهار مشکبار آمد نگار آمد, نگار آمد, نگار بردبار آمد
بهار آمد, بهار آمد, بهار خوش عذار آمد خوش و سرسبز شد عالم اوان لاله زار آمد

Bahar geldi, bahar geldi, bahâriyyeleri söylemek gerek. Bir terciübend söyle de sana tomurcuğun nereden tomurcuk açacağını söyleyeyim.

Bahar geldi, bahar geldi, misk kokulu bahar geldi. Sevgili geldi, sevgili geldi, sabırlı sevgili geldi.

Bahar geldi, bahar geldi, güzel yüzlü bahar geldi. Âlem güzel ve yemyeşil oldu. Lale bahçesi zamanı geldi.

Hint üslubunun doğuşuyla bahar ile ilgili kavramlar şairlerin hayali istiarelerinin unsuru haline gelmiştir. Bu üslubun en güzel bahâriyyeleri Kelîm-i Kâşânî'ye aittir. Ayrıca bu üslubu takip eden Bîdil-i Dihlevî ve Sâib-i Tebrîzî'nin bahâriyyeleri de önemli bir yere sahiptir (Bahârî, 1377:4/723-26; Dâdbih, 1383:13/108-112):

شب از رویت سخنهایی بهار اندوده می‌گفتم زگیسو هرکه می‌پرسید مشک سوده می‌گفتم
ای بهارستان اقبال، ای چمن سیما بیا فصل سیر دل گذشت اکنون به چشم ماییا

Geceleyin yüzün sebebiyle bahar ile ilgili sözler söyledim. Her kim saçtan bahsettiyse misk kokulu dedim.

Ey ikbal bahçesi, ey yüz çimeni gel. Gönlü seyretme mevsimi geçti, şimdi bize doğru gel.

گل آنچنان فریفته حسن خود شده است کز شبنم است آینه دایم برابرش
در فصل نوبهار، چمن بزم چیده ای است کز غنچه و گل است صراحی و ساغرش

Gül o kadar güzelliğine aldanmış ki, daima çiyden olan ayna karşısındadır.

İlkbahar mevsiminde çimen toplu bir eğlence yeridir. Kadeh ve sürahisi gonca ve güldendir.

هوا چندان تر از ابر بهار است که همچون آب از او عکس آشکار است
زمین را آب می‌پاشد زسایه چه تردستی که با برگ چنار است

Hava bahar bulutundan dolayı o kadar ıslak ki, su gibi ondan suret aşikâr olarak görünüyor.

Gölgeden zemine su dağıtıyor, ancak ne yazık ki çınar yaprağıyla birliktedir.

Bâzgeşt-i Edebî üslubuyla bahâriyye söyleyen en önemli şairler Kâânî ve Horasan üslubu şairi Ferrûhî-i Sîstânî'yi taklit eden Surûş-i İsfahânî'dir. Bâzgeşt-i Edebî üslubu şairleri âfâkî bahâriyeler yazmış, bahar ve tabiatı gerçek bir şekilde tarif etmiştir (Bahârî, 1377:4/723-26; Dâdbih, 1383:13/108-112)

به هم ناگاه پیوستند و بر شد از دو سو غوغا
چو پیوستند با هم ، بانگ هیجا از دو سو بر شد
سوی هم تاختن کردند گفتی از پی هیجا
چرا بی کین خروشی گر نه ای کالیوه و شیدا

Birden birbirlerine kavuştular ve her iki taraftan gürültü koptu. Birbirlerine kavuşunca her iki taraftan savaş sesi yankılandı.

Sanki savaşacakmış gibi birbirlerine saldırdılar. Ey şaşkın ve cahil neden kin gütmeden parlıyorsun.

Meşrutiyet dönemi ile birlikte bahar özgürlük kavramı olarak yâd edilmiştir. Bu dönemin bahâriyye söyleyen en önemli şairi Melikü'ş-şuarâ Bahâr'dır. Bahâr'ın bazı bahâriyyeleri hicri dört ve beşinci yüzyılların övgü kasidelerine benzemesine rağmen yeni düşünceler ve farklı mazmunları içerisinde barındırmaktadır. Meşrutiyetten günümüze bahâriyye söyleyen diğer önemli şairler Hûşeng İbtihâc, Nîmâ Yûşic, Ahmed Şâmlû, Mehdî Ehvân Sâlis, Nâdir Nâdirpûr, Ferîdûn Muşîrî ve Menûcihrî Âteşî'dir (Bahârî, 1377:4/723-26; Dâdbih, 1383:13/108-112).

Muasır şairlerden İbtihâc, bahar olmasına rağmen gülden ses gelmemesine ve rüzgârın bahar kokusunu getirmemesine kızmıştır (Hucetî, 1381:2/269):

بهار آمد، گل و نسرين نیاورد
نسیمی بوی فروردین نیاورد
پرستو آمد و از گل خبر نیست
چرا گل با پرستو همسفر نیست

Bahar geldi, gül ve fulya çiçeği getirmedi. Bir hafif rüzgâr Ferverdîn ayının kokusunu getirmedi.

Kırlangıç geldi ve gülden haber yok. Niçin gül kırlangıçla birlikte gelmedi?

Muasır şairlerden Nâdir Nâdirpûr baharın suskunluğuna ve öfkesine vurgu yapmıştır (Hucetî, 1381:2/269):

بهار امسال خاموش است
نه شمع غنچه ای در شمعدان شاخه ها دارد
آتشبازی سرخ و بنفش ارغوانها را
بهار امسال بغضی در گلو دارد

Bu yılın baharı suskundur. Ne şamdanda bir gonca kandilin dalları var,

Ne de kırmızı ateş oyunu ve mor menekşeler var. Bu yılın baharının boğazında öfke var.

Muasır şairler Nîmâ ve Melikü's-şua'râ Bahâr da bahâriyyelerini hamasî bir dille ifade etmiştir. Bu iki şairin bahâriyyelerinde yeni düşünceler ve farklı mazmunlar bulunmaktadır (Hucetî, 1381:2/269):

آن لاله بر مثال یکی خیل نیزه دار از دشت بردمید و به کهسار بردوید
گویی که ارغوان را ز آسیب بید برگ زخمی به سر رسید و بر اندام خون چکید
آن کوه پر درخت جو مردی مبارزست پرهای سبز برزده چون جنگیان به خود

O lale mızraklı bir süvari gibi ovada yeşerip, dağa kaçtı.

Söğüt yaprağının şiddetinden sanki erguvana bir zarar ulaştı ve endamından kan damladı.

O ağaçla dolu dağ savaşçı bir adam gibidir. Savaşçılar gibi yeşil kuş tüylerini kendisine dolamış.

Nîmâ Yûşic, Mâzenderân şehrinde baharı şöyle tarif etmiştir (Hucetî, 1381:2/268):

چو ابر بر کرد سر ز کوه مازندران سیاه کرد این جهان همه کران تا کران
زمین صلابت گرفت هوا مهابت فزود از بر لایبیج کوه تابه ره لووران

Bulut Mâzenderân dağından başını çıkartınca, baştanbaşa bu cihanı siyaha çevirdi.

Lâvîc dağından Lûrân yoluna kadar zemin dayanıklılık kazandı ve havadaki görkem arttı.

Gül, lale, sümbül, menekşe, akarsular, kuşlar, yağmur, bulutlar, hafif esen rüzgâr bahâriyyelerin esas unsurlarıdır. Bahar, kış sultanının ordusunu yenen çimenlikte saltanat kuran bir sultandır. Âşık genellikle bahar mevsiminde sevgilisinin yüzünü görmek için sefere çıkmaktadır. Bahar adalet ve asayiş mevsimidir. Bu mevsimde gece gündüz eşittir, renk ve koku çeşitlidir. Kıştan sonra gelmesi ve kısa sürede bitmesinden dolayı bahar gençliğe benzetilmiştir. Fars şiirinde içtimaî hayat ile ilgili konuların ağırlık kazanmasıyla birlikte bahar tek başına nadiren işlenmiştir. İran'da 1979 devriminden sonra özgürlük baharı ve şehitlerin kanında lalenin yeşermesi gibi tabirler revaç kazanmıştır (Emînpûr, 1368:18-19).

FARS EDEBİYATINDAKİ İLK BAHÂRİYYELER VE TÜRKÇE TERCÜMELERİ

Bahâriyye, Türk ve İran edebiyatlarına özgü edebî türlerdendir. İran'da ilk bahâriyyeleri Fars edebiyatının asıl gelişmeye başladığı Sâ mânîler döneminde şairlerin üstadı ve Acem şairlerin öncüsü diye bilinen Rûdekî-i Semerkândî yazmıştır. Ondan önce bahâriyye yazılıp yazılmadığı belli değildir, çünkü çeşitli sebeplerden dolayı ondan önce yazılan şiirlerin çoğu yok olmuştur. Rûdekî'nin yirmi beş beyitten oluşan dört bahâriyye konulu kasidesi günümüze ulaşmıştır. Ancak bu bahâriyyelerden sadece "Âmed Bahâr-i Hürrem" adlı bahâriyye kâmil manada elimize ulaşmıştır. Normalde şairler birinin övgüsüne geçmek için bir zemin oluşturma çabasıyla bahar konusunu seçerler ve ilk on veya on iki beyitlik bölümü bahar konusuna

ayırırlar, ancak Rûdekî'nin "Âmed Bahâr-i Hürrem" bahâriyyesinde medhiye kısmı yoktur. Birçok araştırmacıya göre bu bahâriyye konulu kaside eksiktir (Safâ, 371-85; Hoşkbâr, 1391:133-40). Aşağıda Rûdekî'nin Farsça bahâriyyeleri ve Türkçe tercümelere verilmiştir (Rûdekî-i Semerkandî, 1376:68-69):

با صد هزار زینت و آرایش عجیب
گیتی بدیل یافت شباب از پی مشیب
لشکرش ابر تیره و باد صبا نقیب
دیدم هزار خیل و ندیدم چنین مهیب
و آن رعد بین, که نالد چون عاشق کثیب
چونان حصاری, که گذر دارد از رقیب
به شد, که یافت بوی سمن را دواى طیب
وز برف برکشید یکی حله قصب
هر جو یکی که خشک همی بود شد رطیب
برق از میان ابر همی بر کشد قضیب
چون پنجه عروس به حنا شده خصب
سار از درخت سرو مر او را شده مجیب
بلبل به شاخ گل بر, بالحنک غریب
که اکنون برد نصیب حبیب از بر حبیب
کز کشت سار نالد و از باغ عندلیب
دیدار خواجه خوب تر, آن مهتر حسیب
فرزند آدمی به تو اندر به شیب و تیب
بارید کان مطرب بودی به فر و زیب

آمد بهار خرم با رنگ و بوی طیب
شاید که مرد پیر بدین گه جوان شود
چرخ بزرگوار یکی لشکری بکرد
نقاط برق روشن و تندرش طبل زن
آن ابر بین, که گرید چون مرد سوگوار
خورشید ز ابر تیره دهد روی گاه گاه
یک چند روزگار, جهان دردمند بود
باران مشکبوی ببارید نو بنو
کنجی که برف پیش همی داشت گل گرفت
تندر میان دشت همی باد بر دمد
لاله میان کشت درخشد همی ز دور
بلبل همی بخواند در شاخسار بید
صلصل بسر و بن بر, با نغمه کهن
اکنون خورید باده و اکنون زبید شاد
ساقی گزین و باده و می خور به بانگ زیر
هر چند نوبهار جهان است به چشم خوب
شیب تو با فراز و فراز تو با نشیب
دیدى تو ریژ و کام بدو اندرون بسی

1-Sevinçli bahar güzel renk ve güzel kokularla, binlerce süs, temiz ve göz kamaştırıcı güzellikle geldi.

2-Bu zamanda yaşlı adama genç olmak yakışır, çünkü dünya ihtiyarlıktan sonra sevinçli bir gençliğe dönüşecek.

3-Gökyüzü, fertleri karanlık bulut ve komutanı saba rüzgârı olan bir ordu topladı.

4-Bu ordunun ateş topu yıldırım ve davul çalgıcısı gök gürültüsüdür. Ben binlerce ordu gördüm, ancak bu kadar korkak bir ordu görmedim.

5-Matemli bir adam gibi ağlayan şu buluta bak. Dertli bir âşık gibi inleyen şu gökyüzünün gürlmesine bak.

6-Güneş bazen bulutların ardından çehresini gösteriyor. İhtiyat ve korkuyla bir insan gibi karşısındaki muhafızından kaçmak istiyor.

7-Bir müddet önce dünya hastaydı, ancak rüzgâr gül ve yeşillik kokusunu bir tabip gibi dağıtınca iyileşti.

8-Güzel kokulu yağmur her vakit yağıyor ve bahar havasıyla birlikte ağaçlar yeşil yapraklardan kendilerine yeni elbiseler dikeyor.

9-Karla dolu olan her köşe güllerle doldu. Susuz ve kuru olan her küçük ırmak suyla doldu.

10-Yıldırım ovanın ortasında rüzgârı uçuruyor. Gök gürültüsü bir cengâver gibi bulutların arasından kılıcını kınından çıkartıyor.

11-Tarlanın içinde uzaktan gösterişli ve cilveli görünen lale, kına ile boyanmış bir gelinin parmakları gibi görünüyor.

12-Bülbül söğüt ağacının dalları arasında ötüyor. Selvi ağacının üzerinde bulunan sığırcık ona cevap veriyor.

13-Kumru selvi ağacının üstünde derin bir sesle ve gül dalı üzerindeki bülbül eşsiz bir sada ile ötüyor.

14-Şimdi şarap için ve mutlu yaşayın, çünkü şimdi dost dosttan yarar ve fayda görecek.

15-Saki ve şarap seç, müzik sesiyle şarap iç, çünkü ekin tarlasından sığırcık ve bahçeden bülbül sesi geliyor.

16-İlkbaharı görmek çok güzeldir, ancak efendiyi görmek daha güzeldir. Soyu büyük olan kimse iyidir.

17-Sen büyüklüğün karşısında küçük, küçüklüğün karşısında büyüksün. Hayatta hep aynı değilsin. İnsanoğlu da hayatta, yaşlılıkta ve gençlikte sana benzer.

18-Sen onu sadece güzel yüzlü ve aldatıcı meyhane çırağıyla birlikteyken çok mutlu görüyorsun.

گفتی: دم گرگ یا پلنگ است	آن صحن چمن، که از دم دی
پرنقش و نگار همچو ژنگ است	اکنون ز بهار مانوی طبع
کاین نیل نشیمن نهنگ است	بر کشتی عمر تکیه کم کن

1-Aralık ayının ve kış mevsiminin soğuk nefesinden o ova ve çimenin avlusu mor kurt kuyruğu veya kaplan postu gibi siyah ve beyaz olmuştur.

2-Kışın soğuk ve soluk olan yer şimdi doğal ve tabii olan baharın bereketiyle Erjenk gibi güzel renk ve nakışlarla doludur.

3-Dalgalı bir denizde başıboş bir gemi gibi hareket eden hayata asla yaslanma, çünkü Nil denizi seni yok edecek timsahların yaşam yeridir.

چنان مادر ابر سوک عروس سیزده ساله	زمانی برق پر خنده، زمانی رعد پر ناله
چنان چون اشک مهجوران نشسته زاله بر لاله	و گشته زین پرند سبز شاخ بید بنساله

1- On üç yaşında evlenen kızı için matem tutan bir anne gibi bir vakit yıldırım aşırı sevinçten ve bir vakit gök gürültüsü feryat ederek gökyüzünde parlıyor.

2-Bahar yağmurlarından dolayı kadim söğüt ağacının dalları yeşil ve latif ipek gibi olmuş ve lale üzerindeki çiy taneleri gözyaşı gibi, uzak düşmüş âşıkların çehresinde görünüyor.

گل دگر ره به گلستان آمد واره باغ و بوستان آمد
وار آذر گذشت و شعله او شعله لاله را زمان آمد

1-Gül tekrar gülistana geri geldi. Bağ ve bostan zamanı geldi.

2-Soğuk Azer ayı vakti ve ısınmak için yaktığımız ateşin kıvılcımları geçti. Şimdi lalenin parlama vakti geldi.

Rûdekî-i Semerkandî ayrıca divanındaki müstakil beyitlerde bahardan bahsedip, onu gücünün yettiğince tarif etmiştir. Aşağıda Rûdekî'nin beyitlerinin Farsçalarıyla birlikte Türkçe tercümeleri verilmiştir:

اکنون ز بهار مانوی طبع پر نقش و نگار همچو ژنگ است
عاجز شود ز اشک دو چشم و غریو من ابر بهارگاهی و بختو در مطیر
چون سپر نه میان بزم به نوروز در مه بهمن بتاز و جان عدو سوز
شکفت لاله تو زیغال بشکافان که همی به دور لاله به کف بر نهاده به، زیغال

1-O kadar gözyaşı döküyorum ve yüksek sesle ağlıyorum ki, bahar yağmuru ve yağmurla ıslanan zemin karşımda güçsüz kalıyor.

2-Bahar mevsiminde reyhan otunu misafir edip, şarap meclisinde ağırla. Ocak ayında saldırıya geç ve düşmanı yok et.

3-Lale çiçek açtı, sen de kâseyi çıkar, çünkü bahar mevsiminde lale çiçek açtığı zaman en güzel şey kadehi elde tutmaktır (Rûdekî-i Semerkandî, 1376:66-116)

باز بدان گه که می به دست بگیرد ابر بهاری چنو نبارد باران
ابر بهاری جز آب تیره نبارد او همه دیبا به تخت و زرّ به انبان
گل بهاری، بت تتاری نبیذ داری، چرا نیاری؟
چمن عقل را خزانی اگر گلشن عشق را بهار تویی

1-Tekrar kadehi eline aldığı zaman bahar bulutu gibi, bahşiş ve lütfu herkese ulaştır.

2-Bahar bulutu sadece yağmur yağdırır, ancak o top top ipek kumaş ve kese kese altın bağışlar.

3-Ey bahar gülü gibi latif ve güzel olan Tatar güzeli, şarap getir.

4-Akil için sonbahar mevsimi gibi olmana rağmen, aşk gülistanı için bir bahar gibisin (Rûdekî-i Semerkandî, 1376:66-116).

بهارچین کن ازان روی بزم خانه خویش اگرچه خانه تو نوبهار برهنست
چون لطیف آید به گاه نوبهار بانگ رود و بانگ کبک و بانگ تز
به نوبهاران بستای ابر گریان را که از گریستن اوست این زمین خندان
عاجز شود از اشک و غریو من هر ابر بهارگاه با بختو

1-Bizim meclisimizi kendi güzel çehrenle çiçek bahçesi gibi güzelleştir; çünkü sahip olduğun ev putperestlerin ilkbaharı gibi güzeldir.

2-İlkbahar mevsiminde çalgı, keklik ve serçe sesi ne kadar güzel ve etkileyici geliyor.

3-Yağmur bulutunu baharda öv, çünkü yer onun yağmuruyla yeşillenip güle kavuşuyor.

4-Feryat ve coşkımdan dolayı her bahar bulutu ve gök gürültüsü ağlıyor (Rûdekî-i Semerkandî, 1376:66-116).

پرنیان گشت باغ و برزن و کوی	آمد این نوبهار توبه شکن
می گسار اندر تکوک شاهوار	خور به شادی روزگار نوبهار
همانا نگرید چنین ابر زار	درخش، ازخندد به وقت بهار
به منکر فراوان، به معروف کم	بهارست همواره هر روزیم
ز رع کشتست و ذرع گوشه کشت	ز رع و ذرع از بهار شد چو بهشت

1-Tövbe bozan ilkbahar geldi. Bahçe, mahalle ve sokak ipek gibi nakışla benzendi.

2-Bahar mevsiminde sevinçle şarap iç. Altın kadehte şarap dağıt.

3-Eğer bahar mevsiminde gök gürültüsü ve şimşek olmasa, gerçekten bulut o kadar yağmur getirmez.

4-Birçok kötü ve çirkin iş ve iyiliği az olan amele rağmen her günüm daima bahardır.

5-Baharda tarla ve tarla kenarı cennet gibi oldu. Şimdi ekin ve tarım zamanıdır (Rûdekî-i Semerkandî, 1376:66-116).

SONUÇ

Bahar Fars şairlerinin en çok işledikleri mevsimdir. Mevsimlerin en güzeli olması nedeniyle sevgiliye ve sevgilinin güzelliğine benzetilen bahar, aynı zamanda yeme, içme ve zevk zamanıdır. Fars edebiyatında ilk bahâriyyeleri yazan Rûdekî, tabiatı gerçek manzarasıyla kendi üslubuyla beyan etmiştir. Rûdekî büyük ihtimalle bahâriyyelerini memduhunun medhine mazhar olmak için yazmıştır. Bu bahâriyyelerde baharın birçok özelliği dile getirilmiştir. Rûdekî'ye göre bahar hayattır, ölümlere can ve gönüllere ferahlık verir, baharda her taraf yemyeşil olur, güller açar, bülbüller öter, selvi boylu yar gül bahçesinde salınır, tabiat yemyeşil elbise giyer, insan bu manzara karşısında safa bulur, gam ve kederi unuttur. Rûdekî'ye göre bahar, gülüp eğlenme, dertlerden sıyrılmaya, tövbe bozma, şarap içme, lütuf ve ihsan mevsimidir. Rûdekî on sekiz beyitten oluşan “*Âmed Bahâr-i Hürrem*” adlı bahâriyyesini hamasî bir ruhla, karşı karşıya gelen iki orduyu tasvir ederek söylemiştir. Bahâriyyeler bahar tavsifiyle başlayıp, birinin sitayişiyi bitmesine rağmen Rûdekî'nin bahâriyyelerinde sitayiş bulunmamaktadır. Bu Rûdekî'nin bahâriyyelerinin noksan olduğunu göstermektedir. Bahar mevsimindeki uyanış, değişim ve canlılık Rûdekî'nin üslubuna yansımış, tabiatın coşkusu ve renkleri bahâriyyelerine tesir etmiştir. Fars edebiyatında Horasan üslubuyla birlikte bahâriyye söyleme geleneği zirveye

ulaşmıştır. Bahâriyyeler, gazel ve mesnevi gibi nazım şekilleriyle de yazılmıştır, ancak daha çok kasidelerin teşbîb bölümleri olarak yâd edilmiştir. Fars şairler genellikle bahâriyyeden sonra memduhlarını övmüştür.

KAYNAKÇA

- Akkuş, M. (2006). *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebî Türler ve Tarzlar*, Ankara: Fenomen Yayınları.
- Bahârî, M. (1377). “Bahâriyye” *Dânişnâme-i Cihân-i İslâm*, C.4, Tahran: Bünyâd-i Dâiretü’l-Mu’ârif-i İslâmî.
- Canım, R. (2010). *Divan Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Dâdbih, A. (1383). “Bahâriyye” *Dâiretü’l-Mu’ârif-i Bozorg-i İslâmî*, C.13, Tahran: Merkez-i Dâiretü’l-Mu’ârif-i Bozorg-i İslâmî.
- Dihhudâ, A. E. (1377). *Lügatnâme-i Dihhudâ*, C.4, Tahran: Çâp-ı Dânişgâh-i Tehrân.
- Emînpûr, K. (1368). *Teneffüs-i Sobh*, Tahran: İntişârât-i Surûş.
- Hâfız-i Şîrâzî, (1341). *Dîvân-i Hâfız*, Nşr. Hâşim Razî, Tahran: İntişârât-ı Kâve.
- Hayyâm, Ö. (1373). *Rubâiyyât-i Hayyâm*, Nşr. Havâşî Muhammed Ali Fûruğî ve Kâsım Ganî, Tahran: Neşr-i Ârif.
- Hoşkbâr, İ. İ. (1391). *Tahlîl ve Berresî-i Sâhtârî ve Muhtevâ-i Bahâriyye der Tegazzülât-i Kasâid-i Ahd-i Sâmânî ve Gaznevî bâ Takiye ber Deh Şa’ir-i Berceste*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dânişgah-i Tebrîz, Tebrîz.
- Hucetî, H. (1381). “Bahâriyye” *Ferhengnâme-i Edebî-yi Fârsî/ Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî*, C.2, Tahran: İntişârât-i Vizâret-i Ferheng ve İrşâd-i İslâmî.
- Mîhrâbî, S. (1389). *Berresî-i Gazeliyyât-i Bahâriyye Der Dîvân-i Şems*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pejûheşgâh-i Ulûm-i İnsânî ve Mutâle’ât-i Ferhengî, Tahran.
- Rûdekî-i Semerkandî, (1376). *Dîvân-i Rûdekî-i Semerkandî*, Nşr. Saîd-i Nefisî, Tahran: Müessese-i İntişârât-i Nigâh.
- Sa’dî-i Şîrâzî, E. A. M. (1238). *Metn-i Kâmil-i Dîvân-i Şeyh Ecel-i Sa’dî-i Şîrâzî; Gülistân ve Bostân ve Mecâlis*, Nşr. Müzâhir Musaffâ, Tahran: Kanûn-i Ma’rifet.
- Sa’dî-i Şîrâzî, E. A. M. (1361). *Gazeliyyât-i Sa’dî*, Nşr. Habîb Yağmâî, Tahran: Pejûheşgâh-i Ulûm-i İnsânî ve Mutâle’ât-i Ferhengî.

Ç. Kaska

Safâ, Z. (1371). *Târîh-i Edebiyyât der Îrân*, Tahran: İntişârât-i Firdevsî.

Senâî, M. (1320). *Dîvân*, Nşr. Muhammed Taki Müderris Rezevî, Tahran: Kitâbhâne-i Senâî.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, (1977). “Bahâriyye” C.1, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Yetiş, K. (1991). “Bahâriyye” *DİA*, C.4, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

Extended Abstract

Summary

The eulogies, of which the main topic is the description of the spring, are called “bahâriyye” (ode to spring). Ode to spring is a false term derived from the Persian word “spring”. The word means “spring season” and “spring related”. The term meaning is the name given to the oscillations of spring in the Turkish and Iranian classical poems. In the odes to spring are the beauty of spring, spring landscapes and flowers explained in various analogies and in an abstract way. Poets have depicted the coming of spring, its landscapes and beauty in an enthusiastic language, for them spring is a period of relaxation, joy, enthusiasm and opening.

Spring is the most frequently mentioned poet of Persian poets. Spring is also the time of eating, drinking and enjoying because it is the most beautiful of the seasons and likened to the beauty of the lover. Rudaki, who wrote the first odes to spring are in Persian literature, declared nature in his own style with his real view. Rudaki probably wrote his odes to spring are to be praised by his master. Many features of spring have been mentioned in these odes to spring. According to Rudaki, spring is life, gives life to the dead and hearts, every side becomes lush in green, roses bloom, nightingales sing, cypresses are swinging in the roses garden, nature wears lush green clothes, man finds this face in the face of pure, gamut and grief is forgotten. According to Rudaki, spring is a season of laughing, having fun, getting rid of problems, repenting, drinking wine, grace and bestowal. Rudaki spoke of his ode to spring, “Beautiful spring has come” which consists of eighteen couplets, depicting two armies confronted with a raw spirit. Although odes to spring start with spring advice and end with one's praise, there are no praise in Rudaki's odes to spring. This shows that Rudaki's odes to spring incomplete. Awakening, change and vitality in the spring season were reflected in the style of Rudaki and the enthusiasm and colors of nature affected his odes to spring. In Persian literature, the tradition of writing ode to spring with the Khorasan style reached its peak. Odes to spring were written in verse forms such as ghazals and masnavi, but they were mostly referred to as the diagnostic parts of the eulogies. Persian poets generally praised their masters after the ode to spring.

Ode to spring was one of the most admired genres in Persian poetry and literature for reasons such as the short spring season in Iran, the renewal of the world and the renewal of nature. In the period of Samani, spring has been described in the eulogies. With the birth of ghazal, ode to spring was not only bound to the identification section of the eulogy, but also gradually found its place in ghazal and masnavi verses. Persian poets have studied the spring issue which represents the resurrection more than the other seasons. The poets described the beauties of spring, the entertainment assemblies established in the spring and the happiness and joy that occurred in this season with an exuberant and enthusiastic language. According to the poets, with spring, flowers bloom, nature is resurrected, living things are renewed, the world returns to heaven and joy prevails in man. The poets welcomed the spring with a feast of enthusiasm and included elements of nature in their couplets. Persian poets used odes to spring as a tool to attract the attention of state elders, especially the rulers, and to get help from them. For this reason, spring is one of the most frequently studied subjects in the introduction of oscillations. Roses, tulips, hyacinths, violets, streams, birds, rain, clouds, and light winds are the main elements of odes to spring. Spring is a sultan who reigns on the lawn defeating the army of the winter sultan. Lovers often go out to see the face of her lover in the spring season. Spring is the season of justice and public order. In this season, it is equal day and night, color and odor are varied. Spring has been compared to youth because it comes after winter and ends in a short time. In Persian poetry, spring was seldom studied alone, with issues related to social life gaining weight. After the 1979 revolution in Iran, the expression of the spring of freedom and the blooming of tulips in the blood of martyrs became popular.

Keywords: Persian Literature, Persian Poetry, Rudaki, Spring, Ode to Spring.